

КУРИЛЬЧИК Ігор

курсант ННІ права та підготовки
фахівців для підрозділів
Національної поліції

НАГОРНА Олена

старший викладач кафедри
цивільного права та процесу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

**ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО
ПРАВОНАСТУПНИЦТВА**

Актуальність вивчення цієї теми обумовлюється тим, що ми живемо у світі, де смерть громадянина чи реорганізація юридичної особи, та й просто поступка вимоги, переведення боргу та інші аналогічні події є незвичайними явищами. Отже, існує можливість зіткнутися з інститутом процесуального правонаступництва і ця подія не така вже й рідкість у вітчизняній юридичній практиці. Існує тенденція частішого застосування процесуального правонаступництва, – хоча б тому, що набагато більше проблем правових взаємин як громадян, так і суб'єктів господарювання вирішуються в правовому порядку, із застосуванням норм цивільного судочинства.

У теорії сучасного українського цивільного процесуального права під правонаступництвом традиційно розуміється така властивість правовідносин, яка не пов'язана з особистістю суб'єкта, і така ж, яка не заборонена законами зміна суб'єктного складу правовідносини, при якому в порядку похідного набуття суб'єктивних прав та (або) юридичних обов'язків відбувається їх перехід від однієї особи (правопопередника) до іншої особи (правонаступника) щодо одного і того ж об'єкта даних правовідносин [1].

Зокрема, дискусійним залишається питання місця правонаступництва у системі громадянського права. Так, згідно з п. 2 ч. 1 ст. 512 ЦКУ (яка, до речі, не має аналогії в жодному із закордонних законодавств), кредитор у зобов'язанні може бути замінений іншою особою внаслідок правонаступництва. Зі зазначеної норми видно, що правонаступництво є підставою заміни кредитора у зобов'язанні, тобто, за ідеєю українського законодавця, воно є юридичним фактом, що породжує таку зміну [2]. Розуміння юридичного факту у літературі, а також той факт, що вольовий елемент (як основа поділу юридичних фактів на дії і події) не є визначальною характеристикою наявності 46 правонаступництва, призводить до висновку про те, що правонаступництво не може бути ні дією, ні подією, тобто під категорію юридичних фактів це явище не потрапляє. До того ж правонаступництво не може мати місце саме собою, без настання певних

обставин. Звісно ж, що у розглянутому разі (при заміні кредитора у зобов'язанні) під правонаступництвом законодавець мав на увазі успадкування чи реорганізацію юридичної особи. Однак і успадкування, і реорганізація юридичної особи своєю підставою мають сукупність юридичних фактів (юридичний склад), що зумовлює їхнє настання. Напрошується наступний висновок: правонаступництво опосередковує зміну кредитора шляхом наслідування чи реорганізації юридичної особи, проте не є її основою (юридичним фактом). З огляду на сказане, п. 2 ч. 1 ст. 512 ЦК України потребує коригування з боку законодавця [2].

Як підстави виникнення правонаступництва виступають такі обставини:

- смерть громадянина;
- реорганізація юридичної особи;
- переведення боргу;
- інші обставини, що передбачають зміну осіб у зобов'язанні.

Сутність інституту процесуального правонаступництва у цивільному процесі полягає у переході суб'єктивних прав та процесуальних обов'язків від попередника до правонаступника у разі вибуття однієї зі сторін. Основним призначенням правонаступництва є дотримання права другої сторони на правильний, своєчасний, повний та всебічний розгляд та вирішення спору по суті.

Правонаступництво за своєю суттю є оцінкою та інтерпретацією об'єктивно існуючих елементів предмета цивільно-правового регулювання. Воно відображає категорії та поняття, необхідні для тлумачення та застосування певної сукупності норм цивільного законодавства. З іншого боку, ст. 512 ЦК України сформулювала правонаступництво як юридичний факт, що склало гіпотезу відповідної цивільноправової норми. Все зазначене, а також те, що правонаступництво є безпосереднім відображенням об'єктивно сформованих фактичних цивільних правовідносин доводить, що правонаступництво є цивільно-правовою дефініцією [3].

Таким чином, можна зробити висновок, що особливістю інституту правонаступництва сторони процесу або іншого учасника процесу є те, що для правонаступника всі дії, вчинені до його вступу до процесу, є обов'язковими тією мірою, якою вони були обов'язковими для особи, яку наступник замінив. Наприклад, правонаступник не має права вимагати повторної перевірки доказів, якщо правопередник був задіяний у їхньому дослідженні.

1. Бобир Д.Ю., М.В. Логінова. Місце правонаступництва в системі цивільного права. Адаптація правової системи України до права Європейського Союзу: 45.

2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003. № 40-44. С. 356. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

3. Мельниченко А.В. Цивільне процесуальне правонаступництво: актуальні питання. 2022.